

ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЗОВУ В УКРАЇНІ

Яцишин Анатолій Олександрович,

адвокат, аспірант кафедри правоохоронної
та антикорупційної діяльності

Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Метою дослідження було встановлення адміністративно-правових засад забезпечення призову в Україні під час дії воєнного стану, визначення правового регулювання здійснення мобілізації та мобілізаційної підготовки в умовах російської агресії та визначення ролі адміністративного управління для реалізації призову в Україні. У ході здійснення дослідження були використані такі методи наукового пізнання, як порівняльно-правовий, формально-юридичний, історико-правовий та інші. За результатами дослідження було встановлено, що адміністративно-правове забезпечення здійснення призову в Україні має досить значні недоліки, що досить негативно впливають на здійснення мобілізації в Україні. Було вивчено та проаналізовано українське законодавство, яке регулює порядок реалізації призову в Україні, було визначено основні нормативно-правові акти, що встановлюють загальні принципи мобілізаційної політики, а також норми, які урегульовують повноваження органів публічного управління у сфері забезпечення мобілізації. Зазначено основні проблемні аспекти у діяльності органів комплектування та соціальної підтримки в рамках реалізації мобілізаційної політики як органів військового управління, які покликані забезпечувати виконання законодавства про військову службу та військовий обов'язок. Також були встановлені ключові напрями розвитку правового забезпечення мобілізаційних заходів. Окрім цього, було приділено значну увагу заходам для удосконалення правового та адміністративного регулювання процесами мобілізації та мобілізаційної підготовки в Україні відповідно до міжнародного досвіду та стандартів НАТО.

Ключові слова: обороноздатність держави, військовий обов'язок, російська агресія, мобілізаційні заходи, людські ресурси, військова повинність.

Yatsyshyn Anatoliy. Legal principles of administrative and legal provision of conscription in Ukraine

The purpose of the study was to establish the administrative and legal basis for ensuring conscription in Ukraine during martial law, to determine the legal regulation of mobilization and mobilization training in the conditions of Russian aggression, and to determine the role of administrative management for the implementation of conscription in Ukraine. In the course of the research, such methods of scientific knowledge as comparative-legal, formal-legal, historical-legal and others were used. According to the results of the study, it was established that the administrative and legal support for the implementation of the draft in Ukraine has quite significant shortcomings, which have a rather negative effect on the implementation of mobilization in Ukraine. The Ukrainian legislation that regulates the procedure for the implementation of the draft in Ukraine was studied and analyzed, the main legal acts defining the general principles of mobilization policy were determined, as well as the norms that determine the powers of public administration bodies in the field of ensuring mobilization. The main problematic aspects in the activity of recruitment and social support bodies within the framework of the implementation of the mobilization policy as military management bodies, which are called to ensure the implementation of legislation on military service and military duty, were identified. Also, key directions for the development of legal support for mobilization

measures were established and, in addition, significant attention was paid to measures to improve legal and administrative regulation of mobilization processes and mobilization training in Ukraine in accordance with international experience and NATO standards.

Key words: *defense capability of the state, military duty, Russian aggression, mobilization measures, human resources, military duty.*

В умовах дії воєнного стану заходи, спрямовані на забезпечення призову серед населення, є необхідними для гарантування національної безпеки держави. Враховуючи велике значення даного процесу для суспільства, зазначимо, що мобілізаційні заходи перебувають у центрі уваги науковців, оскільки ефективність і прозорість здійснення мобілізації є актуальним питанням та має стратегічне значення.

Проблема полягає у тому, що в умовах стримування російської агресії та здійснення реальних воєнних дій виявляються значні недоліки як у правовому, так і в адміністративному забезпеченні мобілізації в Україні. З огляду на це діяльність держави, зокрема і правотворча діяльність, повинна бути спрямована на удосконалення правового регулювання здійснення призову, а також на створення механізму боротьби з корупцією та забезпечення беззаперечного виконання законодавства у даній сфері, оскільки саме на основі справедливого призову можливо забезпечити відданість військовослужбовців під час захисту територіальної цілісності країни.

Вивченням проблем адміністративно-правового забезпечення призову займалися як зарубіжні, так і вітчизняні учені. Такі науковці, як Т. Ingesson [1], N. Nasr [2], E. Ben-Ari, E. Rosman, E. Shamir [3, с. 139], у своїх роботах розкривали сутність мобілізаційних процесів, вивчали різні моделі призову, його позитивні та негативні аспекти. Учені дійшли висновку, що армія – це не просто механізм захисту держави, а один із найголовніших інструментів державотворення та становлення нації. Призов як один із напрямів військової політики оцінюється з точки зору того, наскільки він може об'єднувати громадян однієї держави та наскільки він може підвищувати національний дух та рівень національної свідомості. Автори на прикладі інших держав, таких як Ізраїль та Естонія, розглядають різні способи здійснення призову – від повністю примусової моделі до добровільної служби. Автори доходять

висновку, що найбільш ефективними стають моделі призову змішаного типу, де більшість професійних військових виконує свій обов'язок добровільно.

Автори Y. Levy [4, с. 81], S. Strand [5, с. 1179] досліджували проблему призову в контексті того, що здійснення класичного призову зазнає кризи у наш час. Автори зазначають, що примусова військова служба піддається широкій громадській критиці та обговорюється з точки зору ефективності діяльності призовної моделі на практиці. Попри це, автори зазначають, що в силу загострення військових конфліктів багато країн повертається до моделі загальнообов'язкової призовної моделі. Незважаючи на деякі послаблення після часів Холодної війни, автори доходять висновку, що загальний призов нікуди не зникав і завжди був присутній у багатьох демократичних державах, таких як Швеція, Норвегія, Литва, Латвія, Грузія та ін.

Учені M.H. Arumbinang, Y. Gunawan, A.A. Salim [6, с. 22] у своєму дослідженні розглядали проблеми здійснення призову в контексті недопустимості вербування до військових формувань дітей. Автори звертають увагу на те, що, попри міжнародно-правові норми, які прямо забороняють залучення дітей до збройних конфліктів, дана проблема є досить вагомим та актуальним.

Науковці E. Lillemäe, K. Kasearu, E. Ben-Ari [7, с. 253], A. Varan [8, с. 31] розглядали аналітичну модель складу збройних сил, яка поєднує в собі переваги призову на військову службу з перевагами повністю добровольчих сил. Використовуючи Ізраїль як приклад для створення гіпотез, автори стверджують, що обов'язкова військова служба зазнала змін і на даний час зосереджена на п'яти основних принципах організації: вибіркового призову, дострокове звільнення, подовжена тривалість служби, форми добровільної служби та різні шкали оплати праці й інше матеріальне та нематеріальне заохочення призовників. Ці принципи приєднуються

до призову, створюючи гібридну добровільну модель. Виконання таких принципів сприяє мобілізації необхідної кількості новобранців, забезпечуючи належний рівень військового досвіду, а також підтримуючи легітимність збройних сил шляхом відповідності внутрішнім соціальним, економічним і політичним очікуванням щодо їхнього складу і використання наявного в їхньому розпорядженні персоналу.

Оскільки в Україні є значна необхідність у формуванні якомога ефективнішої моделі призову, метою дослідження є визначення та вивчення правових засад адміністративно-правового забезпечення здійснення мобілізаційних заходів. Завданнями дослідження є аналіз нормативно-правових норм, які регулюють процеси мобілізації в Україні, визначення проблемних аспектів, які перешкоджають здійсненню призову з дотриманням основоположних прав людини та громадянина, а також визначення ролі та виявлення проблемних аспектів у діяльності територіальних центрів комплектування.

Мобілізаційні заходи є критично важливими для збереження територіальної цілісності України в умовах повномасштабної російської агресії. Здатність держави швидко й ефективно мобілізувати людські ресурси є ключовим елементом у стримуванні та протидії агресору. Основною метою призову (мобілізації) є підтримка активних військових підрозділів та забезпечення здійснення заходів національної оборони та захисту інфраструктури. В умовах дії воєнного стану мобілізація є ключовим фактором для забезпечення заходів колективної оборони не тільки на території України, а й на території Європи.

Ефективне здійснення мобілізації неможливе без належного правового й адміністративного забезпечення виконання мобілізаційних заходів. Відповідно до Конституції України та низки нормативно-правових актів органи публічного управління здійснюють регулювання діяльності у сфері забезпечення призову в Україні. Отже, правове регулювання, на підставі якого здійснюється мобілізація, відіграє ключову роль у проведенні стратегічних заходів із забезпечення національної безпеки та оборони [9, с. 2].

Таким чином, варто зазначити, що виконання мобілізаційних заходів можливе лише завдяки адміністративно-правовому забезпеченню, яке здійснюється на всіх рівнях державного управління. Правові засади, які відображаються у законних та підзаконних актах, встановлюють підстави, порядок та повноваження органів публічної влади, які уповноважені на безпосереднє здійснення призову серед населення. Слід виділити декілька рівнів правового регулювання адміністративно-правового забезпечення призову в Україні, які відображені в табл. 1.

Таблиця 1

Рівні правового регулювання адміністративно-правового забезпечення призову в Україні

Рівень	Нормативно-правові акти
Загально-державний рівень	Конституція України, Кримінальний кодекс України Закон України «Про військовий обов'язок та військову службу» Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»
Місцевий рівень	Розпорядження військових адміністрацій

Якщо говорити про загальнонаціональний рівень правового регулювання здійснення мобілізації, то перш за все варто зазначити статтю 65 Конституції України, яка вказує: «Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України» [10]. У пункті 31 частини 1 статті 85 Конституції визначено, що Верховна Рада України як орган законодавчої влади повинна протягом двох днів після звернення Президента України затверджувати укази про загальну або часткову мобілізацію громадян. Таким чином, Конституція є законодавчим актом, який встановлює основні засади здійснення мобілізаційних заходів.

Нормативно-правовим актом, який встановлює підстави та порядок мобілізації, є Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21 жовтня 1993 року [11]. Закон визначає основні організаційні аспекти проведення мобілізації, а також повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх права, обов'язки та

відповідальність щодо проведення мобілізаційних заходів. У статті 11 Закону визначені повноваження Президента України щодо проведення мобілізації, а саме:

- проведення загального управління мобілізаційними процесами;
- встановлення мети, строків, обсягів та порядку проведення мобілізаційних заходів;
- координація органів державної влади в частині забезпечення проведення мобілізаційних заходів;
- затвердження мобілізаційного плану;
- прийняття рішення про введення надзвичайного чи воєнного стану;
- прийняття рішення про часткову або повну мобілізацію чи демобілізацію.

Важливим органом в адміністративно-правовому забезпеченні мобілізації є Кабінет Міністрів України, який відповідно до ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» має повноваження розробляти проєкт мобілізаційного плану, організувати методологічне, наукове інформаційне забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації, затверджує основні мобілізаційні показники та мобілізаційні завдання, визначає джерело та порядок фінансування мобілізаційних заходів, відповідає за створення мобілізаційних резервів матеріально-технічного та сировинних ресурсів тощо.

До основних законодавчих актів, що регулюють правові відносини у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації, належать: Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» [12], Закон України «Про альтернативну (невійськову) службу» [13], Закон України «Про національну безпеку України» [14]. Так, частиною 3 ст. 1 ЗУ «Про військовий обов'язок і військову службу» передбачено, що військовий обов'язок включає: підготовку громадян до військової служби; взяття громадян на військовий облік; прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов (направлення) на військову службу; проходження військової служби; виконання військового обов'язку в запасі; проходження служби у військовому резерві; дотримання правил військового обліку. Відповідно до частини 6 статті 2 зазначеного Закону визначається, що одним із видів військової

служби є військова служба за призовом під час мобілізації на особливий період. Відповідно до частини 1 статті 14 Закону взяття громадян України на військовий облік призовників проводиться з метою визначення наявних людських ресурсів, ступеня їх придатності до військової служби, встановлення освітнього рівня, здобутої спеціальності або професії, рівня фізичної підготовки, вивчення особистих якостей. Частина 2 статті 14 Закону визначає, що взяття громадян України на військовий облік призовників здійснюється у районних (міських) територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки за місцем проживання.

Важливе значення для здійснення адміністративно-правового забезпечення мобілізації має Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року [15]. Відповідно до статті 15 вказаного Закону військові адміністрації у випадку їх утворення мають право в межах територіальної одиниці здійснювати такі заходи:

- здійснювати координацію органів поліції, Служби безпеки України, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, закладів охорони здоров'я у сфері забезпечення проведення заходів мобілізації;
- забезпечувати організацію призову громадян на військову службу за призовом осіб офіцерського складу та альтернативну (невійськову) службу, направляти громадян для проходження базової військової служби, підготовки молоді до військової служби;
- сприяти проведенню спеціальних військових зборів;
- забезпечувати ведення первинного військового обліку призовників, військовозобов'язаних і резервістів, забезпечувати бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час.

Значні зміни у порядку здійснення адміністративно-правового забезпечення мобілізаційних заходів було запроваджено у зв'язку із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» [16]. Даним

Законом було закріплено достатньо багато механізмів здійснення адміністративно-правового забезпечення призову. Так, на усіх громадян чоловічої статі від 18 до 60 років було покладено обов'язок стати на військовий облік у територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки та оновити свої персональні дані, а саме місце проживання, телефон, адресу електронної пошти за наявності. Для чоловіків, які були зняті з військового обліку у зв'язку із вибуттям за кордон, передбачено обов'язок також стати на військовий облік громадян України. Окрім цього, передбачено також норми щодо проходження базової військової підготовки для здобувачів вищої освіти та громадян, які вперше приходять на державну службу. Цим Законом були внесені значні зміни до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Також важливе значення має Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про військову службу та військовий обов'язок» від 30 травня 2023 року [17], який набрав чинності 4 квітня 2024 року, оскільки згідно з цим Законом було знижено граничний мобілізаційний вік з 27 до 25 років.

На виконання змін до законів було прийнято постанову Кабінету Міністрів України № 560 від 16 травня 2024 року «Про затвердження порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період» [18]. Даний підзаконний нормативно-правовий акт визначає порядок здійснення оповіщення військовозобов'язаних, процедуру перевірки документів військовозобов'язаних громадян, порядок надання відстрочки для військовозобов'язаних та процедуру її оформлення, порядок проведення медичного огляду та механізм відправлення військовозобов'язаних та резервістів на військову службу. Таким чином, постанова виступає основним організаційно-правовим механізмом проведення призову громадян під час дії воєнного стану в Україні. Відповідно до пункту 22 постанови резервісти та військовозобов'язані протягом 60 днів з дня набрання чинності Указом Президента України про оголошення мобілізації, затвердженим Верховною Радою України, зобов'язані уточнити свої облікові дані (адресу місця проживання, номери засо-

бів зв'язку, адреси електронної пошти (за наявності) та інші персональні дані) через центри надання адміністративних послуг або електронний кабінет призовника, військовозобов'язаного, резервіста, або у районному (міському) територіальному центрі комплектування та соціальної підтримки за місцем свого перебування або місцезнаходження.

З метою забезпечення більш швидкого та ефективного оновлення даних для призовників було створено Єдиний електронний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів (Оберіг) як інструмент здійснення військового обліку громадян. Даний реєстр був створений для зменшення кількості помилок, причиною яких є людський фактор, та для заощадження як людських, так і державних ресурсів внаслідок цифровізації військового обліку. Електронний кабінет військовозобов'язаного був відтворений за допомогою застосунку Резерв+. Єдиний електронний реєстр діє на підставі Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів» [19], у якому визначається безпосередньо поняття електронного кабінету. Відповідно до ст. 14-1 Закону електронний кабінет – це персональний кабінет, за допомогою якого призовнику, військовозобов'язаному, резервісту, який пройшов електронну ідентифікацію, надається доступ до інформації про його персональні та службові дані, а також до послуг. Електронна ідентифікація особи здійснюється з використанням кваліфікованого електронного підпису чи інших засобів електронної ідентифікації, які дають змогу однозначно встановити особу. Окрім Закону, функціонування застосунку регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 10 травня 2024 року, але на даний час інформація у постанові має обмежений доступ, тому ознайомитись із її змістом неможливо [20].

В умовах повномасштабної російської агресії відбувається пошук усіх можливих ресурсів для забезпечення протидії ворогу та посилення обороноздатності держави. Одним із таких ресурсів, на думку законодавця, є також особи, засуджені до обмеження або позбавлення волі. У зв'язку із цим 8 травня 2024 року було прийнято

Закон України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо запровадження інституту умовно-дострокового звільнення осіб від відбування покарання для безпосередньої їх участі в обороні країни, захисті її незалежності та територіальної цілісності» [21], який передбачає механізм звільнення осіб від відбування покарання для того, щоб вони могли служити на військовій службі за контрактом. Для прийняття на військову службу осіб, які виявили бажання проходити військову службу за контрактом і розглядаються до умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, установи виконання покарань звертаються до ТЦК за місцем їх розташування. Проте призватись до лав ЗСУ можуть не усі засуджені. Виключенням є особи, які були засуджені за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, засуджені за скоєння умисного вбивства двох або більше осіб, або поєднане із зґвалтуванням або сек-

суальним насильством, а також не будуть звільняти осіб, які засуджені за зґвалтування, сексуальне насильство, примушування до вступу в статевий зв'язок і подібні злочини. Даний вид звільнення не буде застосовуватися також до осіб, причетних до терористичних актів, фінансування тероризму, а також засуджених за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатацію транспортних засобів у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, що призвело до ДТП із загибеллю іншої особи, та щодо осіб, які були засуджені за вчинення злочинів проти основ національної безпеки. Ще однією особливістю такого призову є те, що такі особи можуть служити у спеціалізованих військових частинах, де адміністративний нагляд за ними здійснюватимуть командири військових частин.

Важливе місце в системі правового забезпечення призову займають нормативно-правові акти, які встановлюють відповідальність за порушення правил мобілізації та військового обліку. Відпо-

Таблиця 2

Норми, що встановлюють відповідальність за порушення законодавства про мобілізацію

Кримінальний кодекс України	Кодекс України про адміністративні правопорушення
Стаття 335 ККУ. Ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу (карається обмеженням волі на строк до трьох років)	Стаття 210 КУпАП: а) частина 1 ст. 210 КУпАП: порушення призовниками, військовозобов'язаними, резервістами правил військового обліку (штраф від 200 до 300 нмдг); б) частина 2 ст. 210 КУпАП: повторне протягом року вчинення порушення (штраф від 300 до 500 нмдг); в) вчинення дій в особливий період (штраф від 1000 до 1500 нмдг)
Стаття 336. Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (позбавлення волі від трьох до п'яти років)	Стаття 210-1 КУпАП: а) порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію (штраф від 1000 до 1500 нмдг); б) повторне протягом року вчинення порушення (штраф для громадян від 500 до 700 нмдг); в) вчинення дій в особливий період (штраф для громадян від 1000 до 1500 нмдг).
Стаття 336-1 Ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період чи у разі проведення цільової мобілізації (позбавлення волі від двох до п'яти років)	Стаття 211. Зіпсуття військово-облікових документів чи втрата їх з необережності (штраф від 30 до 50 нмдг)
Стаття 336-2. Ухилення від прийняття на військову службу за контрактом (позбавлення волі від п'яти до десяти років)	
Стаття 337. Ухилення від військового обліку або навчальних (спеціальних) зборів (карається штрафом або виправними роботами)	

Джерело: [22; 23]

відальність передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [22] та Кримінальним кодексом України (ККУ) [23]. У кодексах закріплені норми, які відображені у табл. 2.

Наступними джерелами у адміністративно-правовому забезпеченні мобілізаційної підготовки та мобілізації виступають нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, які за своєю підзаконною діяльністю наділені повноваженнями та компетентністю щодо прийняття рішень у формі положень, наказів, інструкцій, розпоряджень. В умовах повномасштабної російської агресії особливе місце серед усіх центральних органів виконавчої влади у мобілізаційній підготовці та мобілізації займає Міністерство оборони України, яке через головний орган військового управління – Генеральний штаб ЗСУ – здійснює стратегічне планування застосування ЗСУ та визначення сил і засобів інших складових сил оборони, координації і контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами державної влади.

Значна частина організаційно-правової роботи із забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації покладена на територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, які відповідно до Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 154 [24], є органами військового управління, що забезпечують виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації. На підставі частини 4 статті 3 Положення безпосереднє керівництво територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки і контроль за їх діяльністю здійснюють відповідні оперативні командування, а загальне командування здійснюється Командуванням Сухопутних військ Збройних сил України. Із початком повномасштабного вторгнення функції та повноваження ТЦК та СП значно розширились, оскільки вони повинні здійснювати мобілізаційні заходи, комплектування, соціальний супровід військовослужбовців, інформаційне забезпечення, співпрацю з іншими органами державної влади.

Оскільки до роботи ТЦК та СП прикута уся увага громадськості, актуальним залишається питання дотримання чинного законодавства працівниками центрів комплектування. Незважаючи на значні зміни у законодавстві, відстежуються такі порушення з боку ТЦК та СП:

- продовження силових затримань громадян на вулиці;
- ігнорування наявних підстав для відстрочки;
- неналежне ставлення до стану здоров'я військовозобов'язаних;
- відомі випадки корупції серед працівників ТЦК та СП [25, с. 227]. У суспільстві широко обговорюється проблема так званої бусифікації, що означає мобілізацію за прискореною процедурою за допомогою використання силових методів.

Такі випадки негативно впливають на ставлення суспільства як до самих органів ТЦК та СП, так і до явища мобілізації в цілому. Негативно також впливає і відсутність комунікації на належному рівні органів ТЦК із громадськістю, що дає нові можливості для інформаційної дестабілізації з боку ворога.

Отже, ключовими напрямками для вдосконалення системи адміністративно-правового забезпечення призову в Україні є:

- гармонізація наявних правових норм між собою;
- цифровізація та впровадження інноваційних технологій до процесу здійснення мобілізаційних заходів;
- запровадження проєктів рекрутингу, зокрема електронного рекрутингу, з метою залучення людських ресурсів до військової служби.

Проблему систематичних порушень з боку ТЦК та СП можна вирішити за допомогою встановлення більш чітких прав та обов'язків для працівників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, встановлення більш суворої відповідальності за перевищення ними повноважень, особливо у випадках застосування насильства та спецзасобів.

Таким чином, вбачається, що в нових реаліях, які спричинила російська агресія, держава намагається створити якомога ефективніші механізми проведення призову у найкоротші строки. Для цього існує великий масив нормативно-правових актів, які регулюють процеси прове-

дення мобілізаційних заходів та встановлюють відповідальність за неналежне їх виконання. Законодавство постійно змінюється, оскільки воно потребує адаптації до нових викликів сьогодення.

Висновки. Ефективне здійснення мобілізації неможливе без належного правового та адміністративного забезпечення виконання мобілізаційних заходів. Відповідно до Конституції України та низки нормативно-правових актів органи публічного управління здійснюють регулювання діяльності у сфері забезпечення призову в Україні. з огляду на це правове регулювання, на підставі якого здійснюється мобілізація, відіграє ключову роль у проведенні стратегічних заходів із забезпечення національної безпеки та оборони.

Правове регулювання щодо забезпечення призову здійснюється на загальнонаціональному та місцевому рівні. До основних законодавчих актів, які регулюють відносини у сфері мобілізації, належать такі: Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про військовий обов'язок та військову службу», Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» та низка інших нормативно-правових актів. Одним із пріоритетних напрямків організаційно-правового забезпечення призову є цифровізація усіх можливих мобілізаційних процесів для недопущення помилок та для уникнення корупційних ризиків. Також важливе місце в системі правового забезпечення призову займають нормативно-правові акти, які встановлюють відповідальність за порушення правил мобілізації та військового обліку. Відповідальність передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення та Крими-

нальним кодексом України. Наступними джерелами в адміністративно-правовому забезпеченні мобілізаційної підготовки та мобілізації виступають нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, які за своєю підзаконною діяльністю наділені повноваженнями та компетентністю щодо прийняття рішень у формі положень, наказів, інструкцій, розпоряджень. Основним підзаконним нормативно-правовим актом, який визначає організаційні аспекти проведення мобілізації, є Постанова КМУ «Про затвердження порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період». Значна частина організаційно-правової роботи із забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації покладена на територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, які відповідно до Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, затвердженого Постановою Уряду від 23 лютого 2022 р. № 154, є органами військового управління, що забезпечують виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації.

Таким чином, можна зробити висновок, що правове забезпечення у сфері проведення мобілізаційних заходів включає великий обсяг законних та підзаконних актів, тому правове регулювання даного питання є досить складним, неоднорідним, потребує деталізації та узагальнення в певних питаннях.

Перспективою подальшого дослідження є вивчення міжнародно-правового досвіду регулювання у сфері забезпечення призову, у сфері реформування законодавства з метою зміни підходів до проведення мобілізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ingesson T. Conscription, Citizenship, and Democracy. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. 2020. URL: <https://oxfordre.com/politics/display/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-1909> (дата звернення: 08.12.2024).
2. Nasr N. Military conscription and its role in shaping a nation. *E-International Relations*. 2021. URL: <https://www.e-ir.info/2021/07/25/military-conscription-and-its-role-in-shaping-a-nation/> (дата звернення: 08.12.2024).
3. Ben-Ari E., Rosman E., Shamir E. Neither a conscript army nor an all-volunteer force: Emerging recruiting models. *Armed Forces & Society*. 2023. № 49 (1). P. 138–159.
4. Levy Y. The legitimacy crisis of the conscription model. *Strategic Assessment*. 2022. № 25 (1). P. 79–100.

5. Strand S. The reactivation and reimagination of military conscription in Sweden. *Armed Forces & Society*. 2024. № 50 (4). P. 1175–1195.
6. Arumbinang M.H., Gunawan Y., Salim A.A. Prohibition of Child Recruitment as Soldiers: An International Regulatory Discourse. *Jurnal Media Hukum*. 2023. № 30 (1). P. 21–32.
7. Lillemäe E., Kasearu K., Ben-Ari E. Conscription and social transformations: Estonia between security needs and social expectations. *Journal of Baltic Studies*. 2024. № 55 (2). P. 251–270.
8. Баран А. Законодавство про військову службу: порівняльний аналіз. *Вишеградський журнал з прав людини*. 2023. С. 29–35.
9. Шевчук Ю.А. Правові засади адміністративно-правового забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні. *Академічні візії*. 2024. № 30. С. 1–13.
10. Конституція України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.12.2024).
11. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12/conv#Text>.
12. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 05.12.2024).
13. Про альтернативну (невійськову) службу : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12#Text> (дата звернення: 06.12.2024).
14. Про національну безпеку України : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 06.12.2024).
15. Про правовий режим воєнного стану : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 06.12.2024).
16. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-20#Text> (дата звернення: 06.12.2024).
17. Про внесення змін до Закону України «Про військову службу та військовий обов'язок» : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3127-20#Text> (дата звернення: 06.12.2024).
18. Про затвердження порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період : Постанова Кабінету міністрів України № 560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.12.2024).
19. Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1951-19#Text> (дата звернення: 07.12.2024).
20. Міністерство оборони України : вебсайт. URL: <https://reserveplus.mod.gov.ua/> (дата звернення: 07.12.2024).
21. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо запровадження інституту умовно-дострокового звільнення осіб від відбування покарання для безпосередньої їх участі в обороні країни, захисті її незалежності та територіальної цілісності : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-20#Text> (дата звернення: 07.12.2024).
22. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 07.12.2024).
23. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.12.2024).
24. Про затвердження положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки : Постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.12.2024).
25. Конарева Г.О., Моїсеєнко А.С. Шляхи забезпечення національної безпеки України. Житомир, 2023. 227 с.